

Briuselis, 2020 12 02
COM(2020) 710 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**Teisingumo sistemų skaitmeninimo Europos Sąjungoje
priemonių rinkinys**

{SWD(2020) 540 final}

1. ĮVADAS

Teisė kreiptis į teismą ir valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimo palengvinimas yra vieni iš pagrindinių Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo įtvirtintos ES laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės¹ tikslų. Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje garantuojama teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą². Veiksmingos teisingumo sistemos taip pat būtinos vidaus rinkos veikimui ir yra viena iš būtinų ekonomikos augimo sąlygų. Teisė kreiptis į teismą turi būti išlaikoma ir neatsilikti nuo pokyčių, apimančių skaitmeninę pertvarką, turinčią poveikį visiems mūsų gyvenimo aspektams.

Per praėjusį dešimtmetį Komisija ir valstybės narės pripažino, kad reikia veiksmingų teisingumo sistemų, ir ėmėsi įvairių iniciatyvų, davusių teigiamų rezultatų skaitmeninant teisingumo sistemas. Tačiau dar reikia nuveikti daug daugiau. Be to, COVID-19 krizė Sąjungoje ir artimiausiose kaimyninėse šalyse ne tik padarė tiesioginį poveikį sveikatai ir ekonomikai, bet ir sukėlė platesnio pobūdžio problemų, susijusių ir su teisingumo sistemomis.

Viena vertus, COVID-19 pandemija išryškino ES poreikį spartinti nacionalines reformas, kad būtų suskaitmenintas bylų nagrinėjimas teisminėse institucijose, advokatų keitimasis informacija ir dokumentais ir visi galėtų nuolat ir lengvai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą³. Taigi, pandemija suteikė papildomą postūmį valstybėms narėms sustiprinti pastangas savo teisingumo sistemose kuo geriau išnaudoti informacinių ir ryšių technologijų (IRT) priemones. Kita vertus, nemažas poveikis nacionalinių teisingumo sistemų veikimui taip pat turėjo neigiamų padarinių ES tarpvalstybiniam teisminiam bendradarbiavimui – daugeliu atvejų buvo vėluojama ir asmenims, ir įmonėms užtikrinti teisę kreiptis į teismą arba kilo kliūčių šią teisę įgyvendinti⁴.

Taigi, COVID-19 krizė išryškino poreikį stiprinti teisingumo sistemos atsparumą visoje ES. Per krizę tapo akivaizdu, kaip svarbu toliau bendradarbiauti su tarptautiniais partneriais ir skatinti geriausią patirtį, be kita ko, ir šios politikos srityje. Tai yra svarbi Europos vertybėmis grindžiamos visuomenės ir atsparesnės ekonomikos sudedamoji dalis.

Savo politinėse gairėse⁵ Europos Komisijos pirmininkė užsibrėžė užtikrinti, kad Europa siektų daugiau, naudodamasi skaitmeninio amžiaus teikiamomis galimybėmis, bet neperžengdama saugumo ir etikos ribų. Naujausioje „2020 m. Strateginio prognozavimo ataskaitoje“⁶ pripažįstama, jog itin svarbu visoje ES skatinti viešojo administravimo

¹ SESV 67 straipsnis.

² Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL C 326, 2012 10 26, p. 391–407).

³ Žr. 2020 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaitą „Teisinės valstybės padėtis Europos Sąjungoje“ (COM(2020) 580 final).

⁴ Siekdama parengti problemų, su kuriomis nacionalinės teisingumo sistemos susidūrė per COVID-19 krizę, apžvalgą, Komisija surinko informaciją apie krizės poveikį ir nacionalines reagavimo priemones; https://e-justice.europa.eu/content_impact_of_the_covid19_virus_on_the_justice_field-37147-lt.do
Pavyzdžiui, kalbant apie Europos arešto orderį, nors nė viena valstybė narė apskritai nesustabdė perdavimų vykdymo, kai kuriais atvejais prašomą perduoti asmenį tapo neįmanoma perduoti orderį išdavusiai valstybei, daugiausia dėl kelionių apribojimų ir skrydžių atšaukimo. Kiekvieno perdavimo galimybės vertinamos konkrečiu atveju. Perdavimo sausuma (pvz., tarp kaimyninių valstybių) operacijos paprastai buvo tęsiamos, nebent buvo uždarytos sienos.

⁵ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_lt.pdf

⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report_lt

institucijų ir teisingumo sistemų skaitmeninę transformaciją. Pertvarka turėtų būti naudinga visiems, visų pirma žmonėms, ir atverti naujas galimybes įvairiems suinteresuotiesiems subjektams. Taigi, turėtų būti pertvarkoma daug įvairių aspektų.

Ir Europos Vadovų Taryba⁷, ir Europos Parlamentas⁸ pripažino pavyzdinį skaitmeninės pertvarkos vaidmenį siekiant padėti suteikti naują postūmį ES ekonomikai ir ją modernizuoti po COVID-19 krizės.

2020 m. liepos mėn. Saugumo sąjungos strategijoje Komisija įsipareigojo imtis veiksmų užtikrinti, kad teisėsaugos ir teisingumo srities specialistai galėtų geriau prisitaikyti prie naujų technologijų, visų pirma galėtų naudotis naujomis priemonėmis, įgyti naujų įgūdžių ir kurti alternatyvius tyrimo metodus⁹.

2020 m. spalio 13 d. Tarybos išvadose „Teisė kreiptis į teismą. Naudojimas skaitmeninio teikiamomis galimybėmis“¹⁰ išdėstyti konkretūs pasiūlymai, kaip tarpusavyje sustiprinti politikos priemones, susijusias su veiksmingu teisės kreiptis į teismą įgyvendinimu ir skaitmeninimu.

Šiomis aplinkybėmis būtina, kad ES išnaudotų visas galimybes kuo greičiau atlikti skaitmeninę teisingumo sistemų pertvarką. Nors nuveikta jau daug, dar nemažai darbo reikia atlikti ir nacionaliniu, ir Europos lygmenimis, siekiant dar labiau sustiprinti teisingumo sistemų atsparumą ir pagerinti jų pajėgumą dirbti internetu. Komisijos patirtis e. valdžios klausimu rodo, kad skaitmeninė pertvarka yra vienas iš teisingumo sistemų struktūrinių reformų aspektų, kuris turėtų padaryti teigiamą poveikį sistemoms. Vykdam tokias reformas, procesai ir juos atlikti padedančios sistemos visada turi būti kuriami nepamirštant piliečių ir verslo subjektų.

Taigi, siekiant visapusiškai išnaudoti skaitmenines technologijas teismo procesuose, šio komunikato tikslas yra dvejopas: nacionaliniu lygmeniu komunikatu siekiama dar labiau padėti valstybėms narėms laipsniškai perkelti savo nacionalines teisingumo sistemas į skaitmeninę erą – stiprinti bendradarbiavimą ir skaitmeninių technologijų diegimą įvairiose nacionalinėse teisminėse institucijose, kad tai būtų visapusiškai naudinga piliečiams ir verslo subjektams; o Europos lygmeniu komunikatu siekiama dar labiau pagerinti tarpvalstybinį teisminį kompetentingų institucijų bendradarbiavimą. Tai visų pirma būtų susiję su tolesne skaitmenine viešųjų teisingumo paslaugų pertvarka, saugių ir aukštos kokybės nuotolinio ryšio technologijų (vaizdo konferencijų) naudojimo skatinimu, nacionalinių duomenų bazių ir registrų tarpusavio sąsajos palengvinimu ir skatinimu naudoti saugius elektroninio duomenų perdavimo tarp kompetentingų institucijų kanalus.

Šiuo komunikatu išdėstomas naujas požiūris į skaitmeninę teisingumo sistemų pertvarką, grindžiamą „priemonių rinkiniu“ – visapusišku teisinių, finansinių ir IT priemonių, kuriais pagal savo poreikius naudotųsi įvairūs teisingumo sistemų subjektai, rinkiniu.

⁷ 2020 m. balandžio 23 d. patvirtintas „Atsparesnės, tvaresnės ir teisingesnės Europos kūrimo gairės – ekonomikos gaivinimo planas“.

⁸ 2020 m. balandžio 17 d. rezoliucija dėl suderintų ES veiksmų kovojant su COVID-19 pandemija ir jos padariniais.

⁹ COM(2020) 605 *final*.

¹⁰ OL C 342I, 2020 10 14, p. 1.

Projektuojant ir įgyvendinant skaitmeninę teisingumo sistemų pertvarką, turi būti užtikrinama, kad būtų visapusiškai laikomasi Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje įtvirtintų pagrindinių teisių¹¹. Taigi, tokiu požiūriu būtų *de facto* užtikrinama, kad kiekvienas asmuo Sąjungoje galėtų visapusiškai naudotis naujomis arba papildomomis skaitmeninėmis priemonėmis teisingumo srityje. Todėl būtina užtikrinti, kad ir neįgalieji ir vaikai lygiais pagrindais su kitais asmenimis galėtų veiksmingai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą¹². Siekiant skatinti pradėti plačiai naudoti skaitmeninius sprendimus ir išugdyti piliečių pasitikėjimą, būtina projektuojant ir diegiant tokius sprendimus į juos integruoti saugumo sumetimus. Be to, skaitmeninė pertvarka ne tik pagerins galimybes įgyvendinti teisę kreiptis į teismą, bet ir padės sustiprinti teisinės valstybės principų laikymąsi Europos Sąjungoje.

2. TEISINGUMO SISTEMŲ PROBLEMOS SKAITMENINIAME AMŽIUIJE

Skirtingoms valstybėms narėms kyla įvairių tipinių problemų, padėtis jose skiriasi. Kiekvienais metais nuo 2013 m. Komisija skelbia ES teisingumo rezultatų suvestinę¹³, kurioje pateikiama momentinė padėtis, susijusi su skaitmenine teisingumo sistemų pertvarka įvairiose valstybėse narėse, pavyzdžiui, internetiniu teismo sprendimų prieinamumu arba internetiniu ieškinių teikimu ir tolesniu administravimu. Dviejuose pastarojo meto tyrimuose nagrinėjamas naudojimasis novatoriškais technologijomis¹⁴ ir konkreti skaitmeninės baudžiamosios teisenos problema¹⁵.

Komisija atliko išsamią analizę ir prie šio komunikato pridėtame Komisijos tarnybų darbiniam dokumente¹⁶ pateikia skaitmeninės pertvarkos metmenis visose valstybėse narėse. Metmenys atskleidžia skirtingą pažangos lygį tarp valstybių narių.

Pavyzdžiui:

- prieigą prie nagrinėjamų savo bylų elektroninės rinkmenos visų rūšių civiliniame procese asmenys gali gauti dešimtyje valstybių narių;
- baudžiamosios teisės srityje nukentėjusieji prie elektroninės rinkmenos gali gauti prieigą septyniose valstybėse narėse, o kaltinamieji – devyniose;
- įrodymus teismui tik skaitmeniniu formatu visų rūšių baudžiamosiose bylose galima pateikti trylikoje valstybių narių;

¹¹ Tai yra, pavyzdžiui, teisės į asmens duomenų apsaugą, į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, galiojančios ir tiems, kurie neturi galimybių naudotis skaitmeninėmis priemonėmis ar reikiamų įgūdžių jomis naudotis, ir įtvirtinamos atsižvelgiant į pagyvenusių asmenų ir palankių sąlygų neturinčių asmenų padėtį.

¹² Kaip nurodyta Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos, kurios susitariančios šalys yra ES ir visos valstybės narės, 13 straipsnyje.

¹³ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_lt

¹⁴ *Novatoriškų technologijų naudojimo teisingumo srityje tyrimas*;
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4fb8e194-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>

¹⁵ *Tarpvalstybinė skaitmeninė baudžiamoji teisena*;
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e38795b5-f633-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>

¹⁶SWD(2020) 540

- civilinės ir komercinės teisės srityje skaitmeninius įrodymus visų rūšių bylose galima pateikti dešimtyje valstybių narių.

Apskritai įvairiose valstybėse narėse rezultatai rodo labai skirtingą padėtį. ES teisingumo rezultatų suvestinė ir metmenys rodo, kad daugelyje teisingumo sistemos sričių būtų galima atlikti papildomą skaitmeninę pertvarką.

Su tam tikromis išimtimis¹⁷, viena iš sričių, kurioje pastebėtas lėtas skaitmeninės pertvarkos tempas, susijusi su registrais ir duomenų bazėmis. Visi – asmenys, verslo subjektai ir praktikuojantys teisininkai – susiduria su sunkumais gauti prieigą prie informacijos, kurią gauti jie turi teisę. Daugeliu atvejų tokia prieiga neįmanoma internetu, taigi, *de facto* tam tikri aspektai veikia neefektyviai.

Dar viena ES teisingumo sistemos problema – vis dar plačiai naudojamos popierinės bylos, ši praktika ir toliau vyrauja nacionaliniame ir tarpvalstybiniame teismo procese. Pagal ES teisės procedūras kompetentingos nacionalinės institucijos privalo keisti informaciją, todėl dažnai naudojamos standartizuotos formos arba dideli duomenų kiekiai. Tačiau šiuo metu ES teisės aktuose nenumatytos tokio perdavimo laikmenos ar išsami tvarka. Atitinkamai didžioji komunikacijos dalis vykdoma popierine forma, todėl tarpvalstybiniu lygmeniu informacija keičiamasi neefektyviai (greičio, patikimumo, atsekamumo ir sąnaudų požiūriu), apsunkinamos asmenų ir verslo subjektų galimybės gauti informaciją ir lėtinamas valstybių narių valdžios institucijų keitimasis informacija.

Kadangi trūksta ateities planavimo ir koordinavimo, buvo sukurta įvairių nacionalinių IT priemonių ir tapo sudėtinga pasiekti greitą tarpvalstybinį sąveikumą. Todėl nacionaliniu lygmeniu padaugėjo popierinių bylų naudojimo atvejų. Siekdamos išspręsti šį klausimą ir kartu apsaugoti jau padarytas investicijas, valstybės narės aiškinosi įvairius tarpvalstybinio teismo bendradarbiavimo skaitmeninės pertvarkos metodus. Šie projektai daugiausia buvo įgyvendinami kaip savanoriškos valstybių narių, praktikuojančių teisininkų ir Komisijos tarpusavio iniciatyvos. Nors taip bendradarbiaujant buvo sukurta tam tikrų veiksmingų priemonių (visų pirma projektas *e-CODEX*¹⁸), valstybės narės šiais sprendimais dar nuosekliai nesinaudoja.

Siekiant atitinkamoms valstybių narių valdžios institucijoms veiksmingai padėti kovoti su tarpvalstybiniu nusikalstamumu, ES teisingumo ir vidaus reikalų (TVR) agentūros ir organai įvardijo poreikį stiprinti savo skaitmeninio bendradarbiavimo pajėgumus¹⁹. Jiems teko susidurti su įvairiomis problemomis, pvz., nebuvo moderniausios skaitmeninės infrastruktūros, patikimo ryšių kanalo ir reikiamų programų, per kurias nacionalinės institucijos tarpusavyje ir su ES agentūromis bei organais galėtų keisti įrodymais. Todėl tokioms agentūroms ir organams, kaip Europos Sąjungos bendradarbiavimo baudžiamosios teisenos srityje agentūra (Eurojustas), Europos prokuratūra, Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF) ir Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra (Europolas), būtina susitarti dėl bendros koncepcijos, kuria būtų užtikrinamas sklandus ir saugus bendradarbiavimas su valstybėmis narėmis ir kartu būtų laikomasi taikytinos teisinės sistemos, visų pirma susijusios su asmens duomenų apsauga.

¹⁷ Pvz., valstybių narių verslo subjektų registrų, susietų per Verslo subjektų registrų sąsajos sistemą, skaitmeninė pertvarka – žr. šio komunikato 3.4 skirsnį.

¹⁸ Ryšių palaikymas e. teisingumo srityje keičiantis duomenimis internetu.

¹⁹ Atliekant skaitmeninės baudžiamosios teisenos tyrimą (žr. 29 išnašą), *inter alia*, informacijos suteikė šios TVR agentūros ir organai: Eurojustas, Europolas ir Europos prokuratūra.

Apibendrinant pasakytina, jog būtina, kad ES ir jos valstybės narės įveiktų šias kliūtis ir teisė kreiptis į teismą taptų sudedamąja Europos skaitmeninio dešimtmečio dalimi. Tai susiję su visais teisingumo sistemos subjektais.

3. SKAITMENINĖS TEISINGUMO SISTEMŲ PERTVARKOS PRIEMONIŲ RINKINYS

Komunikate siūlomas priemonių rinkinys skaitmeninei teisingumo sistemų pertvarkai atlikti, kad būtų galima įveikti pirmiau nurodytas problemas ir toliau skaitmeninti teisingumo sektorių. Komisija siūlo koncepciją, kuria būtų atsižvelgiama į skirtingas valstybių narių nacionalines aplinkybes, nacionalines kompetencijos sritis ir būtų visapusiškai laikomasi subsidiarumo ir proporcingumo principų. Kartu, siekiant užtikrinti visapusišką laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, svarbu, kad visos valstybės narės stengtųsi sumažinti esamas skaitmeninės pertvarkos spragas bei nacionalinių teisingumo sistemų susiskaidymą ir pasinaudotų susijusių ES finansavimo mechanizmų teikiamomis galimybėmis.

Siūlomo priemonių rinkinio priemonės galima suskirstyti į šias plačias kategorijas:

1. **finansinė parama valstybėms narėms**, siekiant išnaudoti galimybes sukurti ilgalaikį poveikį;
2. **teisėkūros iniciatyvos**, siekiant nustatyti skaitmeninės pertvarkos reikalavimus, kad būtų galima skatinti geriau išnaudoti teisę kreiptis į teismą ir pagerinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą, taip pat ir dirbtinio intelekto srityje;
3. **IT priemonės**, kurias trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu būtų galima tobulinti ir naudoti visose valstybėse narėse. Svarbu, kad esamos ir naujos IT priemonės būtų standartizuotai sąveikios, prieinamos neįgaliesiems, orientuotos į naudotoją, -greitos, saugios, patikimos, atsparios ir grindžiamos duomenimis²⁰, taip pat kad jomis būtų užtikrinamas privatumas, duomenų apsauga ir skaidrumas;
4. **nacionalinių koordinavimo ir stebėsenos priemonių skatinimas**, sudarant sąlygas nuolat stebėti, koordinuoti, vertinti geriausią ir kitokią patirtį ir ją keistis.

Priemonių rinkinys apima privalomas ir neprivalomas priemones. Privaloma skaitmeninė pertvarka atrodo reikalinga, pavyzdžiui, tarpvalstybinio teismo bendradarbiavimo procedūrų srityje, siekiant sudaryti sąlygas veiksmingai ir greitai palaikyti tarpvalstybinius ryšius. Kitos priemonės, kurios gali būti ir neprivalomos — tai galimybės keistis informacija ir geriausios patirties pavyzdžiais.

Visi su skaitmenine teisingumo sistemų pertvarka susiję veiksmai turi būti įgyvendinami visapusiškai laikantis pagrindinių teisių, pvz., teisių į asmens duomenų apsaugą, į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, ir proporcingumo bei subsidiarumo principų.

Be to, vykdant skaitmeninę pertvarką, turi būti visapusiškai atsižvelgiama į palankių sąlygų neturinčių asmenų grupių poreikius. Skaitmeninės technologijos tampa vis patogesnės ir lengviau prieinamos didžiajai daugumai naudotojų, neatsižvelgiant į amžių ir išsilavinimo lygį, taip pat prieinamos neįgaliesiems. Kartu institucinėmis, organizacinėmis ir techninėmis priemonėmis turi būti užtikrinama, kad būtų visapusiškai įgyvendinama palankių sąlygų

²⁰ Naudojantis vis didesniu prieinamų duomenų kiekiu, kaip numatyta Europos duomenų strategijoje, išdėstytoje Komisijos komunikate „Europos duomenų strategija“ (COM(2020) 66 *final*).

neturinčių asmenų grupių ir pažeidžiamų asmenų, pvz., vaikų ar pagyvenusių asmenų, kurie gali neturėti reikiamų priemonių ar skaitmeninių įgūdžių, teisę kreiptis į teismą. Nusikaltimų aukoms pagal kiekvieno nukentėjusiojo poreikius taip pat turėtų būti sudarytos sąlygos naudotis skaitmeninėmis priemonėmis.

Turi būti užtikrinama teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Visų pirma skaitmeninėje aplinkoje vykstančiame baudžiamajame procese turėtų būti pasirūpinta, kad nekiltų kliūčių įgyvendinti teisę į gynybą, įskaitant teisę naudotis advokato paslaugomis ir teisę susipažinti su daiktiniais įrodymais. Panašiai civiliniame procese turi būti užtikrinamas procesinės lygybės principas.

3.1. Finansinė parama valstybėms narėms

Norint parengti IT sistemas, kurios būtų tinkamos naudoti teisingumo srityje, reikia laiko ir, dar svarbiau, išteklių. Todėl visapusiška ES skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos strategija turi būti sprendžiamas **galimybės gauti finansavimą** klausimas.

Skaitmeninei teisingumo sistemų pertvarkai, esamų skaitmeninių sprendimų įsisavinimui ir naujų sprendimų diegimui reikia nemažų investicijų į infrastruktūrą, projektavimą, įgyvendinimą, techninę priežiūrą ir mokymą²¹. Norint pasiekti pakankamą pokyčių tempą, reikia laikytis dvejopo požiūrio:

- finansinė parama valstybėms narėms, kad jos pradėtų tikrąją skaitmeninę savo teisingumo sistemų pertvarką, ir
- parama ES masto iniciatyvų įgyvendinimui.

Visomis turimomis priemonėmis reikėtų remti perėjimą prie skaitmeninės teisingumo sistemos, įskaitant naująsias sanglaudos politikos priemones, naująsias teisingumo srities ir „Skaitmeninės Europos“ programas ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę.

Beje, **Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemone** siekiama remti tvariam ekonomikos atsigavimui būtinas nacionalines investicijas ir reformas²². Būtent todėl rengdama gaires, kuriomis siekiama valstybėms narėms padėti parengti savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonei įgyvendinti, Komisija pabrėžė, kad skaitmeninė teisingumo sektoriaus pertvarka yra viena iš sričių, kuriose valstybės narės primygtinai raginamos sutelkti reformas ir investicijas²³. Šios srities nacionalinės iniciatyvos gali būti įskaičiuojamos į Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonėje numatytą 20 proc. skaitmeninio išlaidų tikslą, kad būtų įgyvendinta prie skaitmeninio amžiaus prisitaikiusios Europos koncepcija.

Komisijos **2021–2027 m. sanglaudos politikos pasiūlymuose** pripažįstamas pamatinis poreikis atlikti skaitmeninę pertvarką ir sustiprinti ryšį su konkrečioms šalims skirtomis

²¹ Teisingumo sistemos specialistų mokymas skaitmeninių priemonių ir technologijų temomis aptariamas Komisijos komunikate „Teisingumo užtikrinimas Europos Sąjungoje. 2021–2024 m. Europos teisininkų mokymo strategija“ (COM(2020) 713).

²² Komisija vykdyt tikrinimus siekdama užtikrinti, kad tos pačios investicijos nebūtų finansuojamos du kartus. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemone siekiama finansuoti papildomas investicijas, o ne išstumti investicijas, kurias būtų galima realizuoti naudojantis kitais mechanizmais.

²³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/3_en_document_travail_service_part1_v3_en_0.pdf

Europos semestro rekomendacijomis, o jose skaitmeninė teisingumo sistemų pertvarka kai kurioms valstybėms narėms jau nuo 2016 m. nurodoma kaip vienas iš prioritetų²⁴. Taigi, valstybės narės turėtų kuo geriau pasinaudoti naujojo programavimo laikotarpio galimybėmis, ypač Europos regioninės plėtros fondu²⁵ ir „Europos socialiniu fondu +“.

Pagal **techninės paramos priemonę**²⁶ bus teikiama parama visoms valstybėms narėms struktūrinėms reformoms, taip pat ir teisingumo srityje, įgyvendinti. Komisija jau turi nemažai patirties įgyvendinant projektus, susijusius su skaitmenine teisingumo sistemų pertvarka keliose valstybėse narėse pagal struktūrinių reformų rėmimo programą.

Komisijos patirtis e. valdžios klausimu rodo, kad skaitmeninė pertvarka yra vienas iš teisingumo sistemų struktūrinių reformų aspektų, kuris turėtų padaryti teigiamą poveikį pačioms sistemoms (valdymui, žmoniškųjų išteklių valdymui, bylų valdymui ir kt.). Būtina skaitmeninės sistemų pertvarkos sąlyga yra tų procesų perprojektavimas ir pagalbinių sistemų suprojektavimas, visada orientuojantis į piliečius ir verslo subjektus. Struktūrinių skaitmeninės pertvarkos reformų poveikis aukštu lygiu neperprojektuojant procesų būtų ribotas.

Kalbant apie ES masto skaitmeninės pertvarkos iniciatyvas, parama turėtų būti prieinama pagal naująją **Teisingumo programą** ir **Skaitmeninės Europos programą**. Abiem priemonėmis skatinama skaitmeninė teisingumo sistemų pertvarka, pavyzdžiui, remiamas sąveikių²⁷ veiksmingo tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir registrų bei duomenų bazių susiejimo sprendimų kūrimas. Skaitmeninės Europos programa taip pat suteiks galimybių pirmą kartą įgyvendinti daugiasektorines novatoriškas technologines iniciatyvas, visų pirma grindžiamas dirbtiniu intelektu ir paskirstytojo registro (blokų grandinės) technologijomis.

Siūlomi veiksmai	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Remti naujų paslaugų teikimą piliečiams ir įmonėms atliekant skaitmeninę teisingumo sistemų ir atitinkamų viešųjų paslaugų pertvarką pagal naująsias sanglaudos politikos priemones	Komisija ir valstybės narės	Iki 2027 m.
Teikti pirmenybę skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos veiksmų įtraukimui į ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus	Valstybės narės	Iki 2026 m.
Pateikti prašymus pagal techninės paramos priemonę skaitmeninei teisingumo sistemų pertvarkai atlikti	Valstybės narės	Iki 2027 m.

²⁴ Kroatijai nuo 2016 m., Kipriui nuo 2017 m., Belgijai nuo 2018 m. ir Graikijai 2020 m.

²⁵ Visų pirma pagal politikos tikslą „Pažangesnė Europa, skatinant novatorišką ir pažangią ekonomikos pertvarką“ konkretų tikslą „pasinaudojant skaitmeninimo teikiama nauda piliečiams, įmonėms ir vyriausybėms“. Investicijos turėtų atitikti nacionalines arba regionines pažangiosios specializacijos strategijas ir prisidėti prie pažangios ekonomikos pertvarkos.

²⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma techninės paramos priemonė (COM(2020) 409 final).

²⁷ Komisija paskelbė ketinimus įvertinti Europos sąveikumo sistemą, kad galėtų įvertinti vyriausybės skiriamą paramą skaitmeninėms viešosioms paslaugoms (t. y. paslaugoms, kurios visa apimtimi yra prieinamos internetu ir kuriomis gali naudotis verslo subjektai ir piliečiai bet kurioje ES šalyje) įdiegti. Pagal minėtą iniciatyvą ES šalių vyriausybės taip pat bus siūloma nauja sąveikumo strategija. <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12579-Interoperable-digital-public-services-European-Interoperability-Framework-evaluation-strategy>

Pagal „Teisingumo“ ir „Skaitmeninės Europos“ programas teikti finansinę paramą (2021–2027 m.) iniciatyvoms, kuriomis sudaromos sąlygos ES lygmeniu atlikti skaitmeninę teisingumo sistemų pertvarką	Komisija ir valstybės narės	Iki 2027 m.
Įgyvendinti konkrečius skaitmeninės nacionalinių teisingumo sistemų ir atitinkamų viešųjų paslaugų pertvarkos projektus, pvz., sukurti elektroninius registrus ir duomenų bazes, bylų valdymo sistemas ir saugius ryšių kanalus, aprūpinti teismines institucijas vaizdo konferencijų priemonėmis ir užtikrinti suskaitmenintų priemonių prieinamumą	Valstybės narės	Iki 2027 m.

3.2. Skaitmeninis kanalas turi tapti standartizuotąja tarpvalstybinio ES teismo bendradarbiavimo galimybe

Iki šiol skaitmeninė tarpvalstybinio teismo bendradarbiavimo procedūrų pertvarka daugiausia buvo grindžiama savanoriškomis valstybių narių tarpusavio iniciatyvomis²⁸. Tačiau taikant tokį metodą buvo pasiektos pastebimos ribos. Pavyzdžiui²⁹, civilinės ir komercinės teisės srityje kelios valstybės narės naudoja skaitmenines ryšių priemones visoms aktualioms ES teisinėms priemonėms taikyti, palaikydamos ryšius su kitomis kompetentingomis institucijomis, šešios jas naudoja ribotomis aplinkybėmis, o septynios jų apskritai nenaudoja. Šis susiskaidymas yra nuolatinio neefektyvumo priežastis – *inter alia*, dėl tolesnio popierinių kanalų naudojimo susidaro nereikalingos finansinės išlaidos ir neigiamas poveikis aplinkai. Be to, skaitmeninių ryšių priemonių naudojimas pats savaime nepatenkina poreikio taikyti visapusiškai suskaitmenintas procedūras, kurioms įdiegti būtina atitinkama teisinė tvarka.

Komisija jau pasiūlė naują skaitmeninės pertvarkos, susijusios su tam tikrais ES teisės aktais, koncepciją. 2018 m. gegužės 31 d. ji pasiūlė Reglamento dėl dokumentų įteikimo³⁰ ir Reglamento dėl įrodymų rinkimo³¹ pakeitimų. Be kitų dalykų, šiais reglamentais tarpvalstybinio bendradarbiavimo srityje nustatoma teisinė nacionalinių institucijų ryšių palaikymo sistema. Iš Komisijos poveikio vertinimų³² aiškiai matyti, kad dabartinis popierinės formos bendradarbiavimas turi tam tikrų trūkumų ir neigiamą poveikį išlaidoms ir teismo proceso veiksmingumui. Siekiant užtikrinti, kad vis labiau suskaitmenintame pasaulyje procedūros išliktų aktualios, siūlomais pakeitimais elektroninis duomenų perdavimas numatytas kaip standartizuotasis ryšių ir keitimosi dokumentais kanalas³³.

²⁸ Šiuo metu tik kelios valstybės narės dalyvauja bandomajame projekte, pagal kurį skaitmeniniu būdu keičiamasi Europos mokėjimo įsakymais.

²⁹ Žr. pridedamą Komisijos tarnybų darbinį dokumentą.

³⁰ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1393/2007 dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse (dokumentų įteikimas) (COM/2018/379 *final*).

³¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo iš dalies keičiamas 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose (COM/2018/378 *final*).

³² SWD(2018) 285 *final*.

³³ Reglamentai buvo priimti 2020 m. lapkričio mėn. pabaigoje.

2019 m. birželio mėn. ES priėmė Direktyvą dėl restruktūrizavimo ir antrosios galimybės³⁴, kurioje numatyta išgelbėti sunkumų turintį perspektyvų verslą ir sąžiningus, bet bankrutuojančius asmenis, ir jiems suteikti antrą galimybę. Vienas iš tikslų – laipsniškai suskaitmeninti nemokumo procedūras, taip bus lengviau sumažinti jų išlaidas ir trukmę.

Remiantis šia patirtimi, kaip paskelbta Komisijos 2021 m. darbo programoje³⁵, Komisija imtis tolesnių veiksmų ir pasiūlys teisės aktus dėl tolesnės teismo bendradarbiavimo procedūrų civilinėse, komercinėse ir baudžiamosiose bylose pertvarkos. Tokiu pasiūlymu būtų galima:

- įpareigoti valstybes nares standartizuotai naudoti **skaitmeninius kanalus** tarpvalstybiniais ryšiams ir keitimuisi duomenimis tarp kompetentingų nacionalinių institucijų;
- įpareigoti valstybes nares priimti **elektroniniu būdu perduodamus duomenis** tarpvalstybinėms procedūroms, kuriose dalyvauja piliečiai ir verslo subjektai, neatmetant galimybės naudoti ir popierių;
- užtikrinti, kad būtų remiamasi ir naudojamosi Elektroninės atpažinties reglamente³⁶ išdėstytais sprendimais ir principais, visų pirma:
 - **negalima atsisakyti pripažinti elektroninio dokumento teisinės galios ir jo tinkamumo naudoti kaip įrodymą teismo procese** tik dėl to, kad jis yra elektroninis;
 - **elektroninė atpažintis³⁷ ir parašai / spaudai** turėtų tapti priimtini teismo dokumentams skaitmeniniu būdu perduoti ir turėtų būti susitarta dėl tinkamų jų saugumo užtikrinimo lygių;
- suteikti pagrindą **tvarkyti asmens duomenis** pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą³⁸ ir taikytinas Sąjungos duomenų apsaugos teisės normas ir nustatyti skirtingų duomenų valdytojų ir duomenų tvarkytojų atsakomybės sritis;
- užtikrinti, kad visose plačiajai visuomenei skirtose elektroninės prieigos vietose **būtų pasirūpinta neįgaliaisiais³⁹**;

³⁴ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva) (OL L 172, 2019 6 26, p. 18).

³⁵ https://ec.europa.eu/info/publications/2021-commission-work-programme-key-documents_lt

³⁶ Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 910/2014 dėl elektroninės atpažinties ir elektroninių operacijų patikimumo užtikrinimo paslaugų vidaus rinkoje, kuriuo panaikinama Direktyva 1999/93/EB (OL L 257, 2014 8 28, p. 73).

³⁷ Skaitmeninė tapatybė yra būtinas bendrosios rinkos sąlygų sudarymo veiksnys ir vienas iš pagrindinių skaitmeninę viešojo administravimo transformaciją skatinančių veiksnių. Remdamasi iš Europos Vadovų Tarybos gautais politiniais įgaliojimais, Komisija pasiūlys persvarstyti Elektroninės atpažinties reglamentą siekdama sudaryti ES gyventojams sąlygas naudotis visuotinai priimta Europos skaitmenine tapatybe, kurią bus galima naudoti visuose viešuosiuose ar privačiuosiuose internetiniuose procesuose, kuriems reikalinga elektroninė atpažintis ir tapatumo nustatymas internetu. Šios tendencijos taip pat aktualios ir svarbios teisingumo srityje, į jas reikėtų atsižvelgti.

³⁸ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendras duomenų apsaugos reglamentas) (Tekstas svarbus EEE)

- siekiant užtikrinti, kad nacionalinės IT sistemos būtų sąveikios ir galėtų palaikyti ryšius tarpusavyje, nustatyti plačią **bazinės skaitmeninių ryšių IT sistemos struktūrą**.

ES teisminio bendradarbiavimo skaitmeninės pertvarkos procesas, žinoma, sukels pastebimų išlaidų. Šiuo klausimu valstybėms narėms turėtų būti sudarytos sąlygos naudotis ES finansine parama. ES lygmeniu parengti nepatentuoti IT sprendimai, skirti naudotis visoms valstybėms narėms, galėtų būti reikšminga išlaidų mažinimo priemonė.

Siūlomas veiksmas	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Pasiūlymas dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl skaitmeninės tarpvalstybinio teisminio bendradarbiavimo pertvarkos (žr. 2021 m. Komisijos darbo programą)	Komisija	2021 m. 4 ketv.

3.3. Dirbtinis intelektas (DI)

Komisijos tyrimas parodė⁴⁰, kad naujų technologijų, pvz., dirbtinio intelekto, įsisavinimo tempas įvairiose valstybėse narėse ir tarp jų yra skirtingas, tačiau apskritai visur yra lėtas. DI programos gali būti labai naudingos, pvz., informacija galima naudotis naujais, labai efektyviais būdais, taip pat pagerinti teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, be kita ko, sumažinant teismo procesų trukmę. Kartu su tam tikromis DI programomis neatskiriamai susijusios neskaidrumo ar šališkumo galimybės gali kelti riziką ir problemų pagrindinių teisių, visų pirma teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, laikymosi ir veiksmingo įgyvendinimo aspektais⁴¹.

Siekiant naudotis DI teikiamomis galimybėmis ir kartu sumažinti su tuo susijusią riziką, įgyvendindama 2020 m. vasario mėn. baltojoje knygoje dėl DI išdėstytus aspektus, Komisija pradėjo viešas konsultacijas ir gavo įvairių suinteresuotųjų subjektų nuomos dėl DI programų naudojimo teisingumo srityje, šiose nuomonėse tokiame naudojimui priskiriama didelė rizika, ypač jeigu DI bus naudojamas sprendimų priėmimo procesuose, turinčiuose didelį poveikį asmenų teisėms⁴². Baltojoje knygoje siūlomais didesnio šių sistemų skaidrumo, žmogaus vykdomos jų priežiūros, tikslumo ir atsparumo reikalavimais siekiama palengvinti jų vertingą naudojimą, kartu užtikrinant, kad būtų laikomasi pagrindinių teisių (įskaitant nediskriminavimą dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos), teisinės valstybės ir tinkamo teisinio proceso principų. Dirbtinio

³⁹ Pagal elektroninių ryšių paslaugų prieinamumo reikalavimus, išdėstytus 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų (OL L 151, 2019 6 7, p. 70–115).

⁴⁰ *Novatoriškų technologijų naudojimo teisingumo srityje tyrimas*; <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4fb8e194-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>

⁴¹ Šios problemos pristatytos Europos Tarybos Europos etikos chartijoje dėl DI naudojimo teismų sistemose. Chartijoje taip pat pateiktos gairės, kaip spręsti problemas ir kaip naudotis DI technologijomis laikantis visų suinteresuotųjų šalių teisių. <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>

⁴² Baltoji knyga „Dirbtinis intelektas. Europos požiūris į kompetenciją ir pasitikėjimą“, 2020 m. vasario 19 d., COM(2020) 65 final.

intelekto priemonių naudojimas gali padėti teisėjams, tačiau neturi įsiterpti į jų sprendimų priėmimo įgaliojimus ar trukdyti teismų nepriklausomumui.

Iš naujausio Komisijos tyrimo⁴³ matyti, kad teisminės institucijos vis dažniau pradeda naudoti DI grindžiamas programas. Ypatingą susidomėjimą teisingumo srityje kelia teismo sprendimų anoniminimas, sakytinės kalbos konvertavimas į tekstą ir transkribavimas, mašininis vertimas, pokalbių robotai, padedantys įgyvendinti teisę kreiptis į teismą, ir robotizuotų procesų automatizavimas⁴⁴.

Kaip ir kituose sektoriuose, DI programų naudojimas teisingumo sektoriuje galėtų būti labai naudingas. Geriau koordinuojant veiksmus ES lygmeniu, būtų galima išvengti nacionalinių pastangų dubliavimo ir sukurti reikšmingą sąveiką. Tokiu koordinavimu taip pat būtų galima užtikrinti sąveikumą ir galiausiai gerus bandomuosius projektus paversti ES masto sprendimais. Daugelis šiuo metu naudojamų DI sprendimų grindžiami mašinų mokymosi technologijomis, pagal kurias sistemos turi būti „treniruojamos“ su aktualiais duomenimis. Todėl turėtų būti tiriamos ir įgyvendinamos pakartotiniam naudojimui teisminių institucijų parengtų viešųjų duomenų rinkinių prieinamumo galimybės⁴⁵, *inter alia*, taikant įvairius DI sprendimus ir visapusiškai laikantis asmens duomenų apsaugos teisės normų, kaip išdėstyta Europos duomenų strategijos komunikate⁴⁶.

Nors DI programų diegimo teisingumo sistemoje pranašumai aiškūs, yra daug rizikos, susijusios su DI programų naudojimu automatizuotam sprendimų priėmimui ir kriminologiniu prognozavimu grindžiamam policijos darbui / predikciniam teisingumui. Komisija mano, kad tam tikri DI programų naudojimo teisingumo sektoriuje būdai kelia ypatingą riziką pagrindinėms teisėms. Šiai perspektyvai pritarė tokie suinteresuotieji subjektai, kaip Europos ir nacionalinės advokatūros, praktikuojantys teisininkai, akademinės bendruomenės nariai ir pilietinės visuomenės organizacijos, reaguodami į atviras viešas konsultacijas dėl baltosios knygos dėl DI (2020 m. vasario–birželio mėn.)⁴⁷. Įgyvendindama baltąją knygą, Komisija rengia bendrąją sistemą, pagal kurią būtų mažinama DI technologijų, įskaitant visų pirma didelės rizikos DI programas, rizika. Reikia pašalinti didelę riziką keliančių programų šališkumo problemas. Tuo tikslu Komisija svarsto reikalavimus, susijusius su galimu programų testavimu, ir poreikį pateikti atitinkamą jų paskirties ir funkcijų dokumentaciją.

Kai naudojamas mašinų mokymasis, šališkų rezultatų ir galimo moterų ir konkrečių grupių, pvz., etninėms ar rasinėms mažumoms priklausančių asmenų, diskriminavimo rizika yra didelė ir turi būti mažinama. Todėl ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas naudojamų mokymo duomenų kokybei⁴⁸, įskaitant jų reprezentatyvumą ir aktualumą, palyginti su

⁴³ Kaip papildomai paaiškinta prie šio komunikato pridėtame Komisijos tarnybų dariniame dokumente „Novatoriškų technologijų naudojimo teisingumo srityje tyrimas“;
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4fb8e194-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en>

⁴⁴ Tokių procesų, kaip organizavimas, planavimas, objektų valdymas, skirstymas prioritetais, priskyrimas kategorijoms, dokumentų priskyrimas ir robotų užduotys, automatizavimas.

⁴⁵ Įgyvendinant Direktyvą (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo (OL L 172, 2019 6 26, p. 56).

⁴⁶ COM(2020) 66 *final*.

⁴⁷ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12270-White-Paper-on-Artificial-Intelligence-a-European-Approach/public-consultation>

⁴⁸ Mokymo duomenų kokybė reiškia, kad duomenys turėtų būti aktualūs, tikslūs ir reprezentatyvūs, palyginti su planuojamos programos paskirtimi ir naudojimo aplinkybėmis.

planuojamos programos paskirtimi ir naudojimo aplinkybėmis, taip pat šių sistemų projektavimui ir kūrimui siekiant užtikrinti, kad jas būtų galima naudoti visapusiškai laikantis pagrindinių teisių. Tam tikrų DI programų neskaidrumas gali būti problema, kai reikės pagrįsti sprendimus, šalių procesinės lygybės principą teismo procese ir kitus principus. Reikia tinkamų apsaugos priemonių, kad būtų galima užtikrinti pagrindinių teisių apsaugą, t. y. vienodą požiūrį ir duomenų apsaugą, taip pat užtikrinti atsakingą, į žmones orientuotą DI priemonių kūrimą ir naudojimą, kai jas naudoti iš esmės yra tinkama.

Tačiau galutinis sprendimų priėmimas turi likti žmogaus vykdoma veikla ir priklausyti nuo žmogaus sprendimo. Tik teisėjas gali užtikrinti, kad būtų sąžiningai laikomasi pagrindinių teisių, subalansuoti tarpusavyje priešingus interesus ir bylos analizėje atsižvelgti į nuolatinis visuomenės pokyčius. Kartu svarbu, kad teismo sprendimus priimtų teisėjai, visapusiškai suprantantys DI programas ir visą informaciją, į kurią tose DI programose atsižvelgiama ir kuria jie galėtų pasinaudoti savo darbe ir atitinkamai galėtų paaiškinti savo sprendimus. DI programų naudojimas neturi užkirsti kelio jokiai viešojo sektoriaus institucijai pateikti savo sprendimų paaiškinimus. Todėl svarbu, kad teisėjai ir prokurorai būtų išmokyti naudoti DI programas⁴⁹.

Nors šie klausimai bus toliau nagrinėjami, jau galima pasiūlyti tam tikras tikslines priemones:

Siūlomi veiksmai	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Keistis geriausia patirtimi ir kita patirtimi, įgyta valstybėms narėms ir ES institucijoms, TVR agentūroms ir organams ir teisės specialistų organizacijoms naudojant novatoriškas technologijas teisingumo srityje; šiuo tikslu Komisija kas ketvirtį rengs teminius internetinius ekspertų seminarus	Komisija / valstybės narės / TVR agentūros	Nuo 2021 m. 1 ketv.
Išsiaiškinti būdus, kaip padidinti teisminių institucijų parengtų aktualių kompiuterio skaitomų duomenų prieinamumą, siekiant parengti patikimus mašinų mokymosi DI sprendimus, kad jais galėtų naudotis suinteresuotieji subjektai, pvz., teisminės institucijos ir praktikuojantys teisininkai, įskaitant privatųjį sektorių	Komisija ir valstybės narės	2021 m. ir vėliau

3.4. Geresnės IT priemonės, kuriomis susiejant registrus sukurama prieiga prie informacijos

Siekdami įgyvendinti savo teises ir turėti visas galimybes kreiptis į teismą, asmenys turi gauti prieigą prie informacijos. Asmenys jau gali naudotis viešomis informavimo priemonėmis, pvz., *EUR-Lex*⁵⁰, kurioje suteikiama prieiga prie teisinės informacijos, ir Europos e-teisingumo portalu⁵¹, kuriame suteikiama informacija apie teisingumo sistemą, tačiau jiems reikalingi geresni, efektyvesni būdai prisijungti prie asmeninės informacijos ir dokumentų.

⁴⁹ COM(2020) 713

⁵⁰ <https://eur-lex.europa.eu/>

⁵¹ <https://e-justice.europa.eu/>

Šiomis aplinkybėmis svarbu užtikrinti prieinamumą neįgaliesiems. Verslo subjektams reikia skaitmeninių priemonių, kad jie susipažintų su informacija, sąveikautų su nacionalinėmis institucijomis ir galėtų veiksmingai įgyvendinti teisę kreiptis į teismą. Skaitmeninė prieiga prie teisingumo sistemų gali padėti vykdyti operacijas, sumažinti išlaidas ir reglamentavimo našta, taip pat pagerinti visų verslo subjektų, visų pirma MVĮ, galimybes patekti į bendrąją rinką. Praktikuojantys teisininkai turi turėti galimybę suteikti savo klientams geriausią įmanomą pagalbą, ypač palaikydami ryšius su teismais ir saugiai bei efektyviai teikdami dokumentus. Svarbu, kad nacionalinės ir ES institucijos turėtų tinkamas priemones saugiai palaikyti tarpvalstybinius ryšius ir keistis įrodymais ir dokumentais. ES teisingumo ir vidaus reikalų agentūroms reikia efektyvių priemonių, kad jos padėtų nacionalinėms institucijoms ir veiksmingai bendradarbiautų tarpusavyje.

Per praėjusį dešimtmetį Komisija ir valstybės narės ne tik rengė e. valdžios sistemą⁵², bet ir ėmėsi tam tikrų iniciatyvų, davusių teigiamų rezultatų skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos srityje⁵³. Piliečiai, valdžios institucijos ir įmonės jau naudojami skaitmeninėmis priemonėmis, kuriomis pagerinamas skaidrumas, palengvinamos galimybės gauti įrodymus baudžiamajame procese ir sumažinami vėlavimai bei nereikalingos administracinės išlaidos. Pavyzdžiui, e. teisingumo portalas yra pagrindinis plačiajai visuomenei skirtas ES teisinės ir praktinės teisingumo srities informacijos šaltinis. Portale taip pat suteikiama prieiga prie tarpusavyje susietų registrų, naudojantis, *inter alia*, Verslo registrų sąveikos sistema (BRIS)⁵⁴, kurioje sujungiami valstybių narių ir EEE šalių verslo subjektų registrai, suteikiama vieša prieiga prie informacijos apie daugiau kaip 20 mln. akcinių bendrovių visoje Europoje ir sudaromos sąlygos verslo subjektų registrams keistis informacija apie tarpvalstybines bylas.

Valstybės narės jau eksploatuoja tam tikrus registrus ir duomenų bazes (nuo teismų praktikos saugyklų iki informacijos apie įmones), kuriose laikoma visuotinės ar konkrečios svarbos informacija. Šie registrai ir duomenų bazės padeda asmenims, verslo subjektams ir dažnai turi didžiulę reikšmę praktikuojančių teisininkų darbui. Daugelis tokių registrų jau perkelti į internetą ir kai kuriais atvejais buvo sukurtos arba šiuo metu kuriamos ES masto sujungimo sąsajos.

Nuo 2012 m. balandžio mėn. valstybės narės keičiasi nuosprendžių registrų informacija⁵⁵, naudodamosi Komisijos pateikta nuorodų sistemos programine įranga⁵⁶. Ši koncepcija buvo

⁵² Nors e. valdžios koncepcija apima bendrą viešojo administravimo institucijų skaitmeninės pertvarkos procesą, reikia daugiau dėmesio skirti konkrečioms sritims. E. teisingumo esmė yra skaitmeninė teisingumo sistemų pertvarka, teisminių ir kitų kompetentingų institucijų ir teismo procesams aktualių viešųjų paslaugų sąveika. Daugiau informacijos apie Komisijos darbą e. valdžios srityje galima rasti čia: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/egovernment_lt <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/egovernment-action-plan>

⁵³ Atsižvelgiant į keletą sėkmingų e. teisingumo strategijų ir veiksmų planų įgyvendinimą (šiuo metu tai yra 2019–2023 m. e. teisingumo strategija (Taryba, 2019/C 96/04) ir 2019–2023 m. Europos e. teisingumo veiksmų planas (2019/C 96/05)).

⁵⁴ Nustatyta 2012 m. birželio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2012/17/ES, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyvos 89/666/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvų 2005/56/EB ir 2009/101/EB nuostatos dėl centrinių, komercinių ir bendrovių registrų sąveikos (OL L 156, 2012 6 16, p. 1), dabar kodifikuotoje 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų (OL L 169, 2017 6 30, p. 46).

⁵⁵ Remiantis Tarybos pamatiniu sprendimu 2009/315/TVR (OL L 93, 2009 4 7, p. 23) ir Tarybos sprendimu 2009/316/TVR (OL L 93, 2009 4 7, p. 33).

⁵⁶ Netrukus bus priimta antroji ECRIS įgyvendinimo ataskaita.

patobulinta 2019 m. balandžio mėn., kai buvo priimtas Reglamentas⁵⁷, kuriuo sukuriamą centralizuota valstybių narių, turinčių informacijos apie priimtus trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės apkaltinamuosius nuosprendžius, nustatymo sistema (ECRIS-TCN)⁵⁸. Panašiai keistis informacija tarp valdžios institucijų ir susipažinti su informacija daugeliu kalbų padėjo Verslo registrų sąveikos sistema (BRIS), kurioje suteikiama galimybė gauti informaciją apie daugiau kaip 20 mln. ES akcinių bendrovių, ir Nemokumo registrų sąsajos sistema (IRI)⁵⁹. Direktyvoje (ES) 2019/1151⁶⁰ ir 2019/2121⁶¹ nustatyti nauji verslo subjektų registrų skaitmeninės pertvarkos ir verslo subjektų registrų tarpusavio informacijos bei visuomenei skirtos informacijos teikimo per BRIS reikalavimai⁶². Kelios valstybės narės įgyvendina bandomąjį žemės registrų sąveikos sistemos (LRI) projektą, tačiau norint išnaudoti visas projekto teikiamas galimybes jis turėtų būti vykdomas visos ES mastu. Direktyvoje (ES) 2015/849⁶³ reikalaujama, kad valstybės narės susietų savo nacionalinius tikrosios nuosavybės registrus. Tikrosios nuosavybės registrų sąveikos sistema (BORIS) veiks kaip centrinė visos susijusios informacijos paieškos paslauga. Taip bus padidintas tikrosios nuosavybės skaidrumas siekiant geriau užkirsti kelią finansų sistemos naudojimui pinigų plovimo ar teroristų finansavimo tikslais.

Be to, prieiga prie nacionalinių teismų praktikos kompiuterio skaitoma forma yra būtina sąlyga siekiant, be kita ko, didinti skaidrumą, vienodai taikyti ES teisę ir kurti sąveikias IT sistemas. Siekiant palengvinti tikslų teismų sprendimų citavimą, parengtas Europos teismų praktikos identifikatorius (ECLI)⁶⁴, vienodas identifikatorius, kuriame naudojama ta pati atpažįstama visų valstybių narių ir ES teismų informacijos forma. Komisija svarstys būdus, kaip skatinti naudoti ECLI, galbūt net padarys jį privalomą.

⁵⁷ 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/816, kuriuo Europos nuosprendžių registrų informacinei sistemai papildyti sukuriamą centralizuota valstybių narių, turinčių informacijos apie priimtus trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės apkaltinamuosius nuosprendžius, nustatymo sistema (ECRIS-TCN) ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726 (OL L 135, 2019 5 22, p. 1–26).

⁵⁸ ECRIS-TCN sistemą dabar kuria agentūra „eu-LISA“.

⁵⁹ 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų (OL L 141, 2015 6 5, p. 19–72).

⁶⁰ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1151, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos (ES) 2017/1132 nuostatos dėl skaitmeninių priemonių ir procesų, naudojamų taikant bendrovių teisės aktus (OL L 186, 2019 7 11, p. 80–104).

⁶¹ 2019 m. lapkričio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/2121, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos (ES) 2017/1132 nuostatos, kiek tai susiję su vienos valstybės ribas peržengiančiu pertvarkymu, jungimu ir skaidymu (OL L 321, 2019 12 12, p. 1–44).

⁶² Direktyva (ES) 2019/1151 sudaromos sąlygos ir padedama aktyviau naudoti skaitmenines priemones ir procesus bendrojoje rinkoje. Šia direktyva sukuriamos galimybės visus įmonės ir jos padalinio įregistravimo veiksmus atlikti internetu ir internetu pateikti visus įmonės dokumentus, kuriuos privaloma pateikti verslo subjektų registrams. Direktyvoje numatyta Verslo registrų sąveikos sistema (BRIS) su naujomis funkcijomis, apimančiomis naujus informacijos mainus tarp ES verslo subjektų registrų i) dėl nušalintų direktorių, ii) tarpvalstybinių padalinių ir įmonių informacijos pakeitimų, iii) naujų įmonės duomenų rinkinių, kuriuos galima nemokamai gauti per e. teisingumo portalo paieškos sąsają. Be to, Direktyvos (ES) 2019/2121 nuostatomis BRIS papildoma naujais informacijos mainais tarp ES verslo registrų ir nauja vieša informacija apie tarpvalstybinį pertvarkymą, jungimą ir skaidymą.

⁶³ 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB (OL L 141, 2015 6 5, p. 73–117).

⁶⁴ Tarybos išvados dėl Europos teismų praktikos identifikatoriaus (ECLI) būtiniausių vienodų metaduomenų teismų praktikos srityje (OL C 360, 2019 10 24, p. 1).

Valstybės narės turėtų siekti prioritetine tvarka sukurti elektroninius registrus ir duomenų bazes. Elektroninėse duomenų bazėse lengva ieškoti informacijos, naudotojai sugaišta minimaliai laiko ir patiria mažiausias išlaidas, be to, šios duomenų bazės yra atsparios tokioms krizėms kaip COVID-19. Skaitmeninė duomenų bazių ir registrų pertvarka yra būtina jų sujungimo ES lygmeniu sąlyga, kad jie būtų naudingi tarpvalstybiniais naudotojams ir padėtų veikti bendrajai rinkai. Bendrųjų skaitmeninių vartų reglamente⁶⁵ reikalaujama iki galo suskaitmeninti tam tikrų svarbiausių gyvenimo įvykių ir procedūrų vartotojo sąsają, skirtą tarpvalstybiniais naudotojams. Sujungimo sąsajos taip pat sumažina sukčiavimo riziką, nes palengvina galimybes įvairiose šalyse tuo pačiu metu atlikti tikslinius tyrimus.

Skaitmeninė registrų ir duomenų bazių pertvarka taip pat yra vienas iš svarbiausių veiksmų, padedančių įgyvendinti vienkartinio duomenų pateikimo principą ir sukurti bendras Europos teisingumo duomenų erdves, kaip numatyta „Europos duomenų strategijos“ komunikate.

Be to, kai tik įmanoma, valstybės narės turėtų naudotis vaizdo konferencijomis. Vaizdo konferencijų naudojimas teismo procese, kai tai leidžiama pagal teisės aktus, gerokai sumažina varginančių ir daug išlaidų sukeliančių kelionių poreikį ir gali palengvinti procesą. Nors nacionaliniu lygmeniu jau naudojama daug vaizdo konferencijų sprendimų, 2019–2023 m. e. teisingumo veiksmų plane⁶⁶ vaizdo konferencijų naudojimas tarpvalstybiniame procese nurodomas kaip vienas iš prioritetų. Tačiau šiuo tikslu nacionalines sistemas teks kurti artimai koordinuojant ES lygmeniu, kad būtų užtikrintas tarpusavio pasitikėjimas, sąveikumas ir saugumas. Todėl valstybės narės turėtų reguliariai keistis informacija apie šioje srityje atliekamą darbą ir geriausią patirtį. Vaizdo konferencijų naudojimas neturėtų pažeisti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir gynybos teisių, pvz., teisių dalyvauti teisminiame savo bylos nagrinėjime, konfidencialiai bendrauti su advokatu, pateikti klausimų liudytojams ir užginčyti įrodymus.

Siūlomi veiksmai	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Visapusiškas valstybių narių dalyvavimas Nemokumo registrų sąsajos sistemoje, kaip reikalaujama Reglamentu (ES) 2015/848	Valstybės narės	2021 m. birželio 30 d.
Atnaujinti BRIS, kad ji palaikytų naujas funkcijas, reikalaujamas Direktyva (ES) 2019/1151	Komisija ir valstybės narės	Pirmasis pakeitimų rinkinys: 2021 m. rugpjūčio 1 d. Antrasis pakeitimų rinkinys: 2023 m. rugpjūčio 1 d.
Atnaujinti BRIS, kad ji palaikytų naujas funkcijas, reikalaujamas Direktyva (ES) 2019/2121	Komisija/valstybės narės	2023 m. sausio 31 d.
Visapusiškas valstybių narių dalyvavimas sujungiant žemės registrus	Komisija ir valstybės narės	2024 m.
Raginti valstybes nares, glaudžiai	Valstybės narės	Nuo 2021 m. 1 ketv.

⁶⁵ 2018 m. spalio 2 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1724, kuriuo sukuriama bendrieji skaitmeniniai vartai, skirti suteikti prieigą prie informacijos, procedūrų ir pagalbos bei problemų sprendimo paslaugų, ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1024/2012 (OL L 295, 2018 11 21, p. 1–38).

⁶⁶ 2019–2023 m. Europos e. teisingumo veiksmų planas (OL C 96, 2019 3 13, p. 9).

koordinuojant veiksmus tarpusavyje, išplėtoti vaizdo konferencijų infrastruktūros objektus, kaip numatyta nacionalinėje teisėje, ir, kai įmanoma, šiuo tikslu pasinaudoti ES finansavimu		
--	--	--

3.5. Saugaus tarpvalstybinio bendradarbiavimo civilinėse, komercinėse ir baudžiamosiose bylose IT priemonės

Projektas e-CODEX turi tapti saugaus skaitmeninio ryšio palaikymo tarpvalstybiniame teismo procese aukso standartu

Projektas *e-CODEX* yra priemonė, kuria sukuriamas sąveikus, saugus ir decentralizuotas nacionalinių IT sistemų ryšio tinklas tarpvalstybiniame civiliniame ir baudžiamajame procese⁶⁷. Tai yra programinės įrangos paketas, kuriuo sudaromos sąlygos sujungti nacionalines sistemas ir suteikiamos galimybės teisminėms institucijoms, praktikuojantiems teisininkams ir visuomenės nariams greitai ir saugiai siųsti ir gauti dokumentus, teisinės formas, įrodymus ir kitą informaciją. Projektas *e-CODEX* jau naudojamas Skaitmeninio keitimosi e. įrodymais sistemoje (eEDES) ir tam tikruose bandomuosiuose projektuose⁶⁸. Jį taip pat ketinama naudoti kaip decentralizuotos IT sistemos kūrimo pagrindą pagal Dokumentų įteikimo ir Įrodymų rinkimo reglamentus.

Šiuo metu projektą *e-CODEX* administruoja valstybių narių ir kitų organizacijų⁶⁹ konsorciūmas. Siekdama užtikrinti ilgalaikį projekto tvarumą, Komisija priėmė pasiūlymą⁷⁰ patikėti tolesnį jo vystymą ir palaikymą Europos Sąjungos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūrai (eu-LISA)⁷¹. Svarbu, kad minėtas teisės aktas galiotų, kai „eu-LISA“, kaip planuojama, nuo 2023 m. liepos 1 d. perims *e-CODEX*, todėl Komisija glaudžiai bendradarbiaus su teisės aktų leidėjais, kad jos pasiūlymas būtų įgyvendintas. Be to, būsimoje ES kibernetinio saugumo strategijoje bus numatyta kompleksinė sistema ir bus kartu pateikti pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, kuriais būtų dar labiau pagerintas tinklų ir informacinių sistemų saugumas.

eEDES taikymo srities išplėtimas

⁶⁷ Projektas *e-CODEX* išplėtotas ir palaikomas ES finansinės paramos lėšomis.

⁶⁸ *e-EDES* (keitimuisi Europos tyrimo orderiais ir savitarpio teisinės pagalbos prašymais baudžiamosiose bylose); savanoriškas skaitmeninis keitimasis ieškiniais pagal Europos mokėjimo įsakymo procedūrą ir ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą; *iSupport* (elektroninio bylų valdymo ir saugaus ryšio sistema tarpvalstybiniam išieškojimui pagal išieškojimo prievolos vykdymą).

⁶⁹ Airija, Austrija, Belgija, Čekija, Džersis, Estija, Graikija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Suomija, Turkija, Vengrija, Vokietija; Europos Sąjungos advokatūrą ir teisinių bendrijų taryba ir Europos Sąjungos notariatų taryba.

⁷⁰ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl kompiuterizuotos ryšių sistemos tarpvalstybinėse civilinėse ir baudžiamosiose bylose (*e-CODEX* sistemos), kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1726 (COM(2020) 712).

⁷¹ 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1726 dėl Europos Sąjungos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūros (eu-LISA), kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1987/2006 ir Tarybos sprendimas 2007/533/TVR bei panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011 (OL L 295, 2018 11 21, p. 99-137).

Skaitmeninio keitimosi e. įrodymais sistema (eEDES) yra IT priemonė, per kurią valstybės narės valdžios institucijos gali skaitmeniniu formatu saugiai keisti Europos tyrimo orderiais, savitarpio teisinės pagalbos prašymais ir su jais susijusiais įrodymais. Šiuo metu valdžios institucijos prašymus siunčia ir įrodymus gauna (lėtomis) pašto arba elektroninėmis priemonėmis, kuriomis ne visada užtikrinamas reikiamo lygio saugumas. Šiomis aplinkybėmis, didėjant poreikiui greitai apsaugoti e. įrodymus, kai vykdomi tarpvalstybiniai nusikalstamų veikų tyrimai, valstybės narės paragino sukurti saugią platformą⁷². *eEDES* skirta esamų bendradarbiavimo procedūrų efektyvumui pagerinti ir jų spartai padidinti, kartu užtikrinant keitimosi informacija saugumą ir sudarant sąlygas patikrinti perduodamų dokumentų autentiškumą ir vientisumą. Be to, ši sistema sudaryta taip, kad būtų sąveiki su nacionalinėmis bylų valdymo sistemomis. Kad *eEDES* suteiktų tikrą ES pridėtinę vertę, visos valstybės narės turėtų greitai prie jos prisijungti.

eEDES turėtų būti toliau plėtojama. Visų pirma ji turėtų būti išplėsta, kad sudarytų sąlygas užtikrinti saugius ryšius tarp kompetentingų institucijų ir atitinkamų paslaugų teikėjų pagal naująją E. įrodymų reglamentą⁷³, kai jis bus priimtas, taip pat tarp valstybių narių institucijų ir atitinkamų TVR agentūrų. Ateityje sistemai *eEDES* sukurti techniniai komponentai galėtų būti laipsniškai išvystyti į pakartotinai naudojamas priemones ES tarpvalstybinių civilinės, komercinės ir baudžiamosios teisės aktų skaitmeninei pertvarkai atlikti. Šiuo atžvilgiu būsima *eEDES* naudojimo sritis bus nustatyta pasiūlyme dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl skaitmeninės teismo bendradarbiavimo procedūrų pertvarkos.

Siūlomas veiksmas	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Remti valstybės nares sukuriant bendras tarpvalstybinio bendradarbiavimo civilinėse, komercinėse ir baudžiamosiose bylose skaitmeninės pertvarkos priemones (grindžiamas <i>eEDES</i> sistemos rengimo darbu) ir išplėsti jų naudojimo sritį	Komisija	2024 m.

3.6. Skaitmeninė baudžiamoji teisena

Atsižvelgiant į besiformuojančias grėsmes saugumui ir technologinių pokyčių tempą, itin svarbu modernizuoti skaitmeninės teismo bendradarbiavimo ir keitimosi informacija vykdant nusikalstamų veikų tyrimus ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas priemones. Tokios TVR agentūros ir organai, kaip Europos prokuratūra, Eurojustas ir Europolas, turi būti tinkamai aprūpinti, kad galėtų atlikti savo misiją, bendradarbiauti tarpusavyje ir su valstybių narių valdžios institucijomis ir užtikrinti veiklos koordinavimą baudžiamosiose bylose.

Baudžiamosios teisės srityje kaip skubiausios įvardytos šios priemonės:

⁷² Tarybos išvados dėl baudžiamosios teisenos kibernetinėje erdvėje stiprinimo (2016 m. birželio 9 d.); <https://www.consilium.europa.eu/media/24300/cyberspace-en.pdf>

⁷³ 2018 m. balandžio mėn. Europos Komisija pasiūlė E. įrodymų reglamentą (COM(2018) 225 *final*, 2018/0108 (COD)). 2018 m. gruodžio 7 d. TVR taryboje Taryba pasiekė bendrą požiūrį dėl reglamento. Pasiūlymas dėl reglamento įtrauktas į 2021 m. Komisijos darbo programos prioritetinių nepatvirtintų pasiūlymų sąrašą.

- plačiai sutariama⁷⁴ dėl poreikio modernizuoti **Eurojusto bylų valdymo sistemą**. Šis projektas turės būti finansiškai palaikomas. Komisija sieks remti šį Eurojusto darbą, be kita ko, „Skaitmeninės Europos“ programos lėšomis⁷⁵;
- Eurojusto, Europolo ir Europos prokuratūros bylų valdymo sistemų sujungimo sąsajomis pagal žymą „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“⁷⁶ bus užtikrinta, kad šios institucijos pagal atitinkamus savo įgaliojimus visą laiką žinotų apie galimas vykdomų tyrimų ar nagrinėjamų baudžiamojo persekiojimo atvejų sąsajas. Šios sujungimo sąsajos, per kurias minėtos organizacijos galės pamatyti, ar jų turima informacija „atitinka“ kitų ES agentūrų ir organų turimą informaciją, jau yra numatytos dauguma atitinkamų teisės aktų, kuriais įsteigiamos šios organizacijos – svarbiausia dabar užtikrinti, kad šios sujungimo sąsajos veiktų taip, kaip buvo planuojama rengiant teisės aktus. Be to, šiuo metu nėra nuostatų dėl žymos „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“ sąsajų tarp Europos prokuratūros ir Europolo. Todėl turėtų būti atitinkamai iš dalies pakeista Europolo teisinė sistema. Komisija šį klausimą aptars savo pasiūlyme sustiprinti Europolo įgaliojimus, pasiūlymas bus pateiktas 2020 m. gruodžio mėn.

Tarybos sprendimas dėl keitimosi informacija ir bendradarbiavimo **teroristinių nusikaltimų**⁷⁷ srityje ir **Eurojusto Kovos su terorizmu registras** turi būti tobulinami. Tarybos sprendimas yra vienas iš nedaugelio dokumentų, kuriais valstybės narės įpareigojamos su Europolu ir Eurojustu keistis informacija apie kovos su terorizmu bylas, ir jau pats savaime yra tų agentūrų darbo pagrindas – pagalba valstybėms narėms kovoti su terorizmu. Siekiant kuo labiau padidinti naudą, visi subjektai turi susitarti, kokia informacija bus teikiama ir kokių procedūros etapų. Kartu pagal Teisėsaugos direktyvą⁷⁸ turi būti užtikrinama duomenų apsauga ir duomenų saugumas, o Eurojusto Kovos su terorizmu registras turi būti saugiai integruotas į jo teisinę ir techninę sistemą. Šiuo tikslu Komisija pateiks pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl keitimosi skaitmeninių tarpvalstybinių terorizmo bylų informacija, ir nurodys galimus tolesnius Eurojusto duomenų tvarkymo sistemos patobulinimus.

Jungtinės tyrimų grupės sudarymas plačiai pripažintas kaip vienas iš efektyviausių tarpvalstybinio tyrimo atlikimo etapų. Jungtinėse tyrimų grupėse susirenka tyrėjai ir prokurorai iš valstybių narių ir ES nepriklausančių šalių, o prireikus šią veiklą remia Europolas ir Eurojustas. Šių grupių veiklos efektyvumą būtų galima dar labiau pagerinti

⁷⁴ Po 2018 m. gruodžio mėn. TVR taryboje vykusių diskusijų dėl skaitmeninės baudžiamosios teisenos koncepcijos, Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su Eurojustu, pradėjo rengti tyrimą. Vėlesnėje jos ataskaitoje (2020 m. rugsėjo 14 d.) visapusiškai pristatomos itin didelį poveikį baudžiamosios teisenos sistemoms turinčios problemos. Remdamasi išvadomis, Komisija siūlo toliau bendrais bruožais išdėstyti konkrečius veiksmus.

⁷⁵ COM(2018) 434 galutinis.

⁷⁶ Žyma „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“ yra duomenų minimizavimo koncepcija, pagal kurią atskleidžiamas ribotas kiekis žinių ir asmens duomenų. Šia koncepcija sudaromos sąlygos prašančiajai šaliai patikrinti, ar kolegų IT sistemoje (-ose) yra aktualios informacijos apie fizinį asmenį, kitą subjektą arba bylą, o kolegoms nereikia atskleisti daugiau duomenų, negu reikalinga atsakymui „taip, duomenys atitinka“ arba „ne, mūsų registruose duomenų nėra“ pateikti.

⁷⁷ 2005 m. rugsėjo 20 d. Tarybos sprendimas 2005/671/TVR dėl keitimosi informacija ir bendradarbiavimo teroristinių nusikaltimų srityje (OL L 253, 2005 9 29, p. 22).

⁷⁸ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680 dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuria panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR (OL L 119, 2016 5 4, p. 89).

suteikiant specialią, jų poreikiams konkrečiai pritaikytą IT aplinką. Taip bendradarbiauti būtų galima lengviau ir greičiau, o jungtinės tyrimų grupės būtų steigiamos ir dirbtų efektyviau, pvz., naudodamos ryšių ir dokumentų / įrodymų saugojimo ir keitimosi jais priemones. Komisija ketina pateikti pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto – reglamento dėl **jungtinių tyrimų grupių bendradarbiavimo platformos**.

Be to, tarpvalstybiniai skaitmeniniai mainai turėtų būti pritaikyti **keitimuisi didelėmis rinkmenomis**.

Teismų darbuotojai turėtų turėti galimybę **identifikuoti ir susieti bylas**. Ir teisėsaugos, ir teisminės institucijos būtina turėti galimybę išsiaiškinti, ar konkretaus asmens atžvilgiu jau yra atliekamas tyrimas arba vykdomas baudžiamasis persekiojimas kitoje valstybėje narėje. Kalbant apie keitimąsi didelėmis rinkmenomis (žr. pirmiau), tarpvalstybinės skaitmeninės baudžiamosios teisenos tyrimo medžiagoje jau yra pasiūlytos centralizuotos ir decentralizuotos šio klausimo sprendimo galimybės, grindžiamos jau prieinamais daliniais sprendimais. Bet kokie veiksmai šiais aspektais turi būti atliekami visapusiškai laikantis taikytinų asmens duomenų apsaugos teisės normų.

Siūlomas veiksmas	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Pagal „Skaitmeninės Europos“ programą sukurti naują Eurojustui skirtą bylų valdymo sistemą	Komisija / Eurojustas	nuo 2021 m. 1 ketv.
Sukurti techninę darbo grupę, kurioje susirinktų Komisijos ir TVR atstovai ir padėtų įgyvendinti tarp atitinkamų agentūrų taikytinus žymos „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“ mechanizmus	Komisija, Eurojustas, Europolas, Europos prokuratūra, OLAF	2021 m. 1 ketv.
I Europolo teisinę sistemą įtraukti nuostatą dėl Europos prokuratūros ir Europolo sujungimo ryšio pagal žymą „yra atitiktis“ / „nėra atitikties“ (dar nepatvirtinta)	Komisija	2020 m. 4 ketv.
Pasiūlymas dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl keitimosi skaitmeninių tarpvalstybinių terorizmo bylų informacija (žr. 2021 m. Komisijos darbo programą)	Komisija	2021 m. 4 ketv.
Pasiūlymas dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl jungtinių tyrimų grupių bendradarbiavimo platformos (žr. 2021 m. Komisijos darbo programą)	Komisija	2021 m. 4 ketv.
Keitimosi didelėmis rinkmenomis ir tarpvalstybinio teisminių bylų tikrinimo mechanizmo projektas	Komisija	2021 m.

3.7. E. teisingumo erdvė

Tam tikrose valstybėse narėse asmenys jau turi elektroninę prieigą prie įvairių paslaugų, kurias teikia teisminės ir viešojo administravimo institucijos, pvz., gali gauti patvirtintas kopijas (neteistumo pažymos, reikalingos kreipiantis dėl įdarbinimo, santuokinės padėties pažymos, gimimo liudijimo arba testamentą patvirtintas kopijas).

Tokios paslaugos sutaupo laiko, prie jų galima prisijungti iš bet kur⁷⁹, jos prieinamos netgi esant sunkiai padėčiai, pvz., COVID-19 pandemijai. Tačiau asmenys ir verslo subjektai dažnai ne visapusiškai žino apie jų buvimą. Be to, nepaisant viešojo sektoriaus įstaigoms skirtų įpareigojimų padaryti savo interneto svetaines ir turinį prieinamus neįgaliesiems, tikrovė yra tokia, kad daugeliui neįgaliųjų vis dar kyla kliūčių tokiomis svetainėmis ir turiniu naudotis. Todėl Komisija mano, kad kaip bendra prieiga su nuorodomis į prieinamas nacionalines paslaugas turėtų būti sukurta „Mano e. teisingumo erdvė“. Ši erdvė turėtų priklausyti e. teisingumo portalui ir turėtų būti administruojama glaudžiai bendradarbiaujant su visomis valstybėmis narėmis. Ši priemonė būtų taikoma tik tiems teisiniams dokumentams, su kuriais asmeniui arba jo teisiniam atstovui leidžiama susipažinti ir (arba) juos gauti. Šia priemone neturėtų būti suteikiama prieiga prie visų su asmeniu susijusių teisminių dokumentų, ypač baudžiamajame procese, kai reikia sudaryti tyrimo konfidencialumo, įtariamojo ar kaltinamojo teisės gauti informaciją ir nukentėjusiojo teisės gauti informaciją ir apsaugą pusiausvyrą, ir kai taikomos konkrečios ES teisės nuostatos⁸⁰.

Pirmiausia išsamų nuorodų rinkinį būtų galima įdėti į e. teisingumo portalą, kad būtų lengviau prisijungti prie prieinamų nacionalinių elektroninių paslaugų, kurias teikia teisminės ir atitinkamos viešojo administravimo institucijos. Tada būtų galima apsvarstyti galimybę minėtą priemonę glaudžiau susieti su nacionalinėmis sistemomis, kad asmenys ir verslo subjektai galėtų teikti prašymus ir gauti dokumentus tiesiogiai e. teisingumo portale. Taip būtų užtikrinta vienoda vartotojų patirtis visomis ES oficialiosiomis kalbomis, o nacionalinės sistemos dažnai veikia tik nacionaline (-ėmis) kalba (-omis). Nebūtų siekiama pakeisti esamų ar būsimų nacionalinių sistemų.

„Mano e. teisingumo erdvė“ taip pat turėtų padėti įgyvendinti teisę kreiptis į teismą, kai vykdomos ES tarpvalstybinės procedūros, ypač Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūra⁸¹ ir Europos mokėjimo įsakymo procedūra⁸². Tomis aplinkybėmis „Mano e. teisingumo erdvė“ suteiktų asmenims, verslo subjektams ir jų teisiniams atstovams ES lygmens prieigą, iš kurios jie galėtų elektroniniu būdu teikti ieškinius ir palaikyti nenutrūkstamą ryšį su nacionalinėmis kompetentingomis institucijomis. Tai galėtų padėti pašalinti praktines kliūtis sukurti patogumą vartotojams ir greitai taikyti atitinkamas priemones; šiuo metu ieškiniai paprastai siunčiami paštu, o tai susiję su rizika ir neišvengiamais vėlavimais.

Siūlomas veiksmas	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
E. teisingumo portale sukurti nuorodų į teisminių ir viešojo administravimo institucijų teikiamas nacionalines elektronines paslaugas rinkinį	Komisija ir valstybės narės	2023 m.
Suteikti ES lygmens prieigą, kad asmenys ir verslo subjektai galėtų teikti Europos ieškinius dėl	Komisija ir valstybės narės	2024 m.

⁷⁹ Taikomas tinkamas saugumo lygis, pvz., naudojama elektroninė atpažintis ir elektroninis leidimas.

⁸⁰ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (OL L 142, 2012 6 1, p. 1). 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (OL L 315, 2012 11 14, p. 57).

⁸¹ 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą (OL L 199, 2007 7 31, p. 1).

⁸² 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą (OL L 399, 2006 12 30, p. 1).

nedidelių sumų, prašyti išduoti mokėjimo įsakymus ir elektroniniu būdu palaikyti ryšį su kompetentingomis nacionalinėmis institucijomis		
---	--	--

3.8. Bendradarbiavimo, koordinavimo ir stebėsenos priemonės

Skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos būklė jau nuolat aptariama įvairiose stebėsenos sistemose, pvz., ES teisingumo rezultatų suvestinėje, teisinės valstybės principo taikymo ataskaitoje ir Europos semestre. Kadangi tam tikros IT priemonės bus toliau plėtojamos, bus taip pat svarbu tikrinti įvairių priemonių tarpusavio suderinamumą ir skatinti glaudų bendradarbiavimą su ES valstybėmis narėmis ir ES TVR agentūromis, taip pat papildomą veiksmų koordinavimą tarp valstybių narių. Todėl Komisija toliau stebės įvykius skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos srityje, naujomis iniciatyvomis skatins bendradarbiavimą ir užtikrins reguliarią inventorizaciją.

ES teisingumo rezultatų suvestinė

ES teisingumo rezultatų suvestinėje jau pateikiami lyginamieji duomenys įvairiais skaitmeninės nacionalinių teisingumo sistemų pertvarkos, pvz., IRT prieinamumo ir naudojimo, aspektais. Nuo 2021 m. Komisija siekia į suvestinę įtraukti papildomus valstybėse narėse vykdomos skaitmeninės pertvarkos duomenis. Taip turėtų būti sudarytos sąlygos vykdyti išsamesnę pažangos sričių ir problemų stebėseną.

Keitimasis informacija apie nacionalines skaitmeninės pertvarkos iniciatyvas

Komisija valstybėms narėms pateiks pasiūlymų dėl specialios skilties, kurioje būtų aprašomos nacionalinės skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos iniciatyvos, sukūrimo e teisingumo portale. Sukūrus šią skiltį, bus pateikta visapusiška projektų apžvalga, taigi, bus skatinama konvergencija.

Skaitmeninio teisingumo ministrų forumas ir reguliari inventorizacija

Skaitmeninė pertvarka vyksta ir apima bendradarbiavimą su nacionalinio ir ES lygmens partneriais. Svarbus koordinuotas požiūris į paramą skaitmeninei pertvarkai ir tolesnis darbas su visais partneriais, be to, reikalingas tvirtas politinis postūmis.

2021 m., siekdamą išlaikyti politinį postūmį, Komisija surengs internetinį skaitmeninio teisingumo ministrų forumą, kuriame dalyvaus aukšto lygio ES institucijų atstovai ir svarbiausi suinteresuotieji subjektai. Ilgesniu laikotarpiu Komisija apsvarstys papildomas bendradarbiavimo ir veiklos koordinavimo formas skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos srityje, nes sprendimai turi pasitvirtinti visų suinteresuotųjų subjektų praktikoje. Nacionaliniai ir ES klausimai, kurių sprendimą reikia koordinuoti – tai, be kita ko, nuolatiniai pokyčiai, planuojama veikla, nacionalinio ir ES lygmens finansavimo galimybės ir ateities technologijų prognozavimas. Nuolat keičiantis informacija bus skatinamas supratimas ir keitimasis geriausia patirtimi, taps įmanoma stebėti atliktus veiksmus, įskaitant siūlomus šiame komunikate.

Siūlomi veiksmai	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Pagerinti skaitmeninės pertvarkos pažangos	Komisija	2021 m. ir

stebėseną nacionaliniu lygmeniu, rengiant ES teisingumo rezultatų suvestinę		vėliau
E. teisingumo portale surinkti informaciją apie nacionalines skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos iniciatyvas	Komisija ir valstybės narės	Nuo 2021 m. 1 ketv.
Surengti skaitmeninio teisingumo ministrų forumą	Komisija, valstybės narės, suinteresuotieji subjektai	2021 m.
Reguliariai inventorizuoti skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos pažangą	Komisija, valstybės narės, suinteresuotieji subjektai	Nuo 2021

3.9. Skaitmeninė teisingumo sistemų pertvarka – pasirengimas ateičiai

Skaitmeninės technologijos nuolat vystomos. Visą laiką atsiranda nauji informacijos tvarkymo, saugojimo ir keitimosi ja metodai ir sprendimai. Šie pokyčiai taip pat turi poveikį skaitmeninei teisingumo sistemų pertvarkai. Aiškiai nematant naujausios technologijų judėjimo krypties, kyla rizika, kad investicijos į skaitmenines teisingumo sistemas bus neveiksmingos ir neduos geriausios ekonominės naudos. Be to, atsirandant naujai technologijai reikia nuolat vertinti jos poveikį, ypač pagrindinėms teisėms ir duomenų apsaugai, kaip parodė dirbtinio intelekto vystymosi tendencijos.

Kiekvienas skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos srityje dirbantis asmuo turi neatsilikti nuo pokyčių. Viesiems subjektams turėtų būti nuolat prieinama atnaujinta informacija, kad jie galėtų ją įvertinti teisiniu, techniniu ir biudžeto požiūriu ir tik tada priimti sprendimus dėl investicijų ir apsaugos priemonių. Be to, nemažais mokslinių tyrimų pajėgumais valstybių narių ir ES lygmeniu galima pasinaudoti siekiant ištirti technologijos aspektus, kurie yra svarbūs plačiajai visuomenei, tačiau tebėra neišvystyti, nes jiems būdingas mažesnis komercinis suinteresuotumas.

Dabartiniai įvairių subjektų, pavyzdžiui, Komisijos Jungtinio tyrimų centro, atliekami moksliniai tyrimai ir vykdoma prognozavimo veikla galėtų būti labiau sutelkti, o veikla – ir geriau koordinuojama, taip užtikrinant, kad visiems skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos aspektams būtų skiriamas deramas dėmesys. Turėtų būti siekiama sąveikos su inovacijų kūrimo ir prognozių rengimo veikla šiuo metu kuriamame ES vidaus saugumo inovacijų centre.

Be to, kaip ir daugelio kitų politikos priemonių atveju, reikalingas bendradarbiavimas ne tik Europos lygmeniu, bet ir su tarptautiniais partneriais, kad siekiant saugesnio ir efektyvesnio teisingumo būtų galima kuo geriau išnaudoti skaitmeninės pertvarkos galimybes. Nusikaltėliai taip pat išnaudoja skaitmeninės pertvarkos pranašumus, nesvarbu, ar tai būtų nusikaltimų darymas internetu, ar naudojimas skaitmeninėmis priemonėmis nusikaltimams veiklai vykdyti. Jie greitai pasinaudojo naujomis COVID-19 krizės sukurtomis galimybėmis. Todėl itin svarbu, kad teisminės ir teisėsaugos institucijos Europos lygmeniu ir tarptautinio bendradarbiavimo pagrindais būtų aprūpintos tinkamomis priemonėmis elektroniniams įrodymams gauti, kad būtų galima veiksmingai tirti tokius nusikaltimus ir už juos vykdyti

baudžiamąjį persekiojimą. Pagal elektroninių įrodymų teisės aktų rinkinį⁸³ nacionalinės teisės saugos ir teisminės institucijos bus aprūpintos Europos įrodymų pateikimo orderiais ir Europos įrodymų saugojimo orderiais, kad, vykdydamos nusikalstamų veikų tyrimus, jos gautų skaitmeninius įrodymus iš paslaugų teikėjų, nepriklausomai nuo paslaugų teikėjo įsisteigimo ar informacijos saugojimo vietos. Svarbu, kad teisės aktų leidėjai greitai imtųsi svarstyti Komisijos pasiūlymus. Be to, reikia užbaigti vykdomas derybas su mūsų tarptautiniais partneriais – ir su JAV, ir pagal derybų dėl Europos Tarybos Budapešto konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų Antrojo papildomo protokolo sistemą.

Siūlomas veiksmas	Kas už tai atsakingas?	Iki kada?
Kartu su Jungtiniu tyrimų centru parengti stebėsenos, analizės ir prognozavimo programą teisingumo sričiai aktualių skaitmeninių technologijų klausimais	Komisija ir valstybės narės	2021 m. 2 ketv.
E. teisingumo portale sukurti nuolatinių pranešimų apie geriausią patirtį teisingumo sričiai aktualių IT klausimais, šios patirties analizės, grįžtamojo ryšio ir keitimosi ja mechanizmą	Komisija ir valstybės narės	2021 m. 2 ketv.

4. IŠVADOS

Nors Europos Sąjungoje dedamos pastangos jau davė rezultatų, iš duomenų matyti, kad, siekiant išnaudoti visas modernių skaitmeninių priemonių teikiamas galimybes ir kartu visapusiškai laikytis pagrindinių teisių, reikia didinti tempą.

COVID-19 krizė atskleidė problemas ir riziką, susijusias su veiksmingu teisingumo sistemų veikimu išimtinėmis aplinkybėmis, ir išryškino poreikį stiprinti teisingumo sistemos atsparumą visoje ES. Kita vertus, ji privertė mūsų visuomenę sparčiai pereiti prie skaitmeninių technologijų įsisavinimo. Remiantis šiuo perėjimu, svarbu suteikti naują impulsą Europos Sąjungoje sukurti visa apimančią skaitmeninės teisingumo sistemų pertvarkos koncepciją, pasinaudojant visomis įmanomomis galimybėmis ir kartu užtikrinant tinkamas apsaugos priemones.

⁸³ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos elektroninių įrodymų baudžiamosiose bylose pateikimo ir saugojimo orderių, COM(2018) 225 *final* – 2018/0108 (COD). Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria nustatomos teisinių atstovų skyrimo įrodymams baudžiamosiose bylose rinkti suderintos taisyklės, COM(2018) 226 *final*– 2018/0107 (COD)